

ENTREVISTA

Stephen Smith: «Si jo fos africà, emigraria»

Mar Calpena

Stephen Smith és un personatge incòmode, encara que compta amb la immensa virtut de molestar tothom per igual. El seu nou assaig, *La huida hacia Europa* (Arpa Editorial), s'enfronta de manera freda al desafiament que provoca la joventut d'un continent en el qual la desigualtat fa que les oportunitats per a la creixent classe mitjana siguin molt limitades. Aquesta «fugida cap a Europa» del títol comporta reptes tant per a l'Europa del benestar com per a les societats africanes, que perden els seus líders potencials. Per parlar de com gestionar aquests problemes, i de com evitar els discursos populistes a un

costat i altre de l'espectre polític, Smith va venir recentment a Barcelona convidat pel CIDOB, i *política&prosa* va poder conversar amb ell sobre la seva carrera i les seves tesis.

Vostè ha dedicat la seva vida sencera a l'Àfrica. Què l'hi va portar?

Va ser una mica accidental. Estava estudiant i com que no sabia ben bé què fer em vaig prendre un any sabàtic. Havia demanat una beca per estudiar a la Xina però al final no va sortir, i la meua mare em va suggerir que marxés a l'Àfrica subsahariana i hi decidís què volia fer. Vaig treballar al desert del Sàhara, a

Periodista i acadèmic

Stephen Smith és periodista, acadèmic i escriptor, i ha estat corresponsal a l'Àfrica per a Radio France International i Reuters, director de la secció africana de Libération i subdirector d'internacional de Le Monde. Smith és professor al departament d'estudis africans i afroamericans de la Universitat de Duke, als Estats Units, i autor o coautor d'uns setze llibres, entre els quals s'hi troben obres antropo-

lògiques com Negrologia (Debate), o biogràfiques, com les dedicades a Bokassa o Winnie Mandela. També ha col·laborat amb altres publicacions de prestigi, com la London Review of Books, i ha estat documentalista de diverses obres, tant de ficció com de no ficció. Els seus assajos han estat força polèmics i aquest darrer, La huida hacia Europa, ha rebut premis, com el del millor llibre de geopolítica

(Prix Brienne), o el Grand Prix de l'Académie Française, però també crítiques ferotges d'alguns acadèmics, com François Heran, que han criticat els mètodes de Smith. Tot i així, el llibre ha agradat en entorns tan oposats com el diari Le Monde diplomatique o el Front Nacional de Marine Le Pen, i ha provocat una controvèrsia intel·lectual, irònicament, d'estil inconfusiblement francès.

◀ Stephen Smith fotografiat l'abril del 2019 a Barcelona. Fotografia Ferran Nadeu.

Algèria, el 77 i 78. En tornar, vaig haver de decidir-me entre Londres i París, les dues velles metròpolis, i finalment vaig optar per París i vaig anar a la Sorbona a estudiar sobre l'Àfrica... i ja no he parat.

Per què va decidir escriure un llibre centrat en la demografia africana?

El meu primer interès per l'Àfrica es va despertar perquè és un laboratori increïble en termes antropològics, amb moltíssims idiomes, i molt modern en certs aspectes, especialment com vius, quan ets africà, amb una gran dependència respecte del món globalitzat. Si ets americà pots portar una vida totalment aïllada de la resta del món. Si vius a la Costa d'Ivori o a Nigèria, no pots fer-ho. Vaig deixar França el 2007 i li havia promès al meu editor un llibre sobre la demografia perquè m'interessava particularment la joventut del continent africà, que té un 40% de població que encara no ha complert 15 anys. Però com que tenia feina als Estats Units no vaig arribar a escriure'l, i el 2015 el meu editor em va dir: «Has perdut el vaixell» (referint-se a l'arribada de vaixells a la Mediterrània) i li vaig contestar: «No; es tracta de refugiats, que és una cosa molt diferent». En realitat estic molt content de no haver escrit en aquell context perquè la confusió encara hagués estat més gran. Al meu llibre parlo d'emigració estructural. No la de les persones que fugen de la guerra sinó la de les que volen tenir millors oportunitats a la vida. I volia que fos un llibre que mirés cap al futur a partir del present de l'Àfrica.

La distinció entre migrants econòmics i refugiats està clara, però què passa, per exemple, amb casos més ambigus, com el dels migrants a causa del canvi climàtic? Estan fugint d'una catàstrofe natural o són migrants econòmics?

A la gent li crida molt l'atenció el tema de

les migracions pel canvi climàtic, però el problema està en que no se'n pot quantificar l'efecte. No es pot determinar quina és la seva influència real en la decisió d'algú de canviar de país. Es parla molt d'això, però no podem fer previsions exactes. L'únic que es pot fer quan parlem de migracions estructurals és mirar les sèries històriques i extrapolar.

Quina és la seva previsió respecte dels escenaris que ens trobarem en la gestió de les noves onades de migració?

Crec que el model espanyol serà possiblement el més usat arreu, perquè és molt compatible amb la democràcia, és a dir, una barreja entre assegurar les fronteres a Ceuta i Melilla, perquè es respectin, i afrontar aquí les realitats humanes d'una gran pressió migratòria. Allò que alguns podrien qualificar de «posar pedaços», en lloc de desplegar una estratègia general. Perquè crec que aquesta no existeix, cal trobar un terreny intermedi. A més, cal tenir en compte que aquesta onada migratòria de la que parlo durarà de vint a quaranta anys més, però que després l'Àfrica estarà prou desenvolupada com perquè els africans vulguin quedar-s'hi. Hem de ser pragmàtics, i acceptar que vindran algunes persones, però també que no podem acceptar a tothom perquè l'Estat del benestar no està preparat ni hi haurà una arribada de persones tan qualificades com les que necessitem.

Un dels aspectes més controvertits del llibre és que en certa manera va contra el mite de la «fortalesa Europa».

Bé, no exactament. Em va sorprendre el molt que pot fer-se per defensar les fronteres i el que es pot fer per absorbir la gent que arriba. Només cal pensar en Alemanya i els turcs, per exemple, o en el que s'aconsegueix posant diners als països africans per aturar la immigració.

«El model espanyol de gestió de la immigració serà possiblement el més usat arreu, perquè és compatible amb la democràcia».

Quan la gent diu «no es poden assegurar les fronteres», s'equivoquen. Almenys, fins a cert punt. Perquè en les enquestes entre la població africana almenys un 40% dels joves volen marxar, i amb tanta gent no hi ha manera que no entri ningú. Diguem que es poden assegurar les fronteres però que el problema no es resol només d'aquesta manera.

Vostè afirma una cosa molt polèmica, que és que les ajudes al desenvolupament no ajuden a frenar el problema...

Aquí hi ha dues qüestions. D'una banda, es tendeix a creure que els emigrants són les persones més pobres d'un país, però jo mantinc que en realitat són les classes mitjanes emergents les que emigren, perquè es necessiten uns tres mil euros per a posar-te en camí cap a Europa, el que implica que a curt termini –no a llarg– les ajudes al desenvolupament comporten un major flux de migrants. La segona qüestió és que quan, amb la millor intenció, se salven vides a la Mediterrània, els traficants compten que, en cas de naufragi, els naufrag alertaran amb els seus mòbils, de manera que els rescats humanitaris han esdevingut un parany i una oportunitat per als traficants. Des que Itàlia va abandonar els rescats es produeixen menys morts que abans.

D'altra banda, la majoria de persones que emigren dins l'Àfrica ho fan a altres països del continent...

Un cop més, és un tema doble. D'una ban-

da hi ha l'èxode rural, el de les persones que surten de les aldees per anar a les megalòpolis. Cal tenir en compte que el creixement de la població és tan gran que no és que quedi una «Àfrica buida», sinó que queda molta gent encara en zones rurals. El segon aspecte és la migració interna africana. A vegades se'm qüestiona que els emigrants continuaran venint a Europa, se'm diu que tots es quedaran a les ciutats africanes. Ara mateix, set de cada deu migrants es queda a l'Àfrica, però fa trenta anys aquesta proporció era de nou de cada deu, així que la tendència és cada vegada més acusada, i en xifres absolutes, a més, també s'agreuja pel creixement de la població. Així que d'aquí a deu o vint anys tindrem cinc de cada deu migrants africans a Europa i les xifres totals seran enormes.

També hi ha qui diu que són l'antídote contra l'envelliment d'Europa, que pagaran les pensions...

Em sembla sorprenent que s'utilitzi aquest argument. En primer lloc, quan un emigrant no europeu arriba al continent, no es converteix d'un dia per l'altre en europeu. No «reemplaça» a un europeu com a treballador, ni com a veí o com a ciutadà. Això no té sentit. Es triga molt de temps a fer que un estranger es converteixi en un de nosaltres. Els africans creixen amb una idea molt diferent de l'autoritat, per exemple, o de la democràcia, de l'homofòbia ... si portes gent de fora has de ser conscient que això et can-

«Aquesta onada migratòria durarà de vint a quaranta anys més, però després l'Àfrica estarà prou desenvolupada i els africans voldran quedar-s'hi».

viarà inevitablement. L'altre tema és que tampoc no funciona a nivell econòmic. La gent diu «portem africans joves perquè treballin» però els africans solen venir amb les seves famílies i sovint continuen tenint fills, així que la ràtio de dependència a les llars –quanta gent treballa dels qui hi viuen– no millora.

Però vostè el dibuixa com un escenari inevitable... Si les societats africanes fossin més igualitàries la previsió seria una altra?

La desigualtat, tant a l'Àfrica com aquí, creix a un ritme enorme. I la desigualtat entre el primer i el tercer món no creix tan de pressa com la desigualtat dins d'Europa o dins de l'Àfrica. A l'Àfrica, encara que es redistribuissin les riqueses dels rics, continua havent-hi massa gent, així que sí, ajudaria, però no resoldria el problema. Encara que seria un bon començament, això sí.

I la desigualtat de gènere? El control de la natalitat ha jugat un paper important en casos anàlegs d'altres societats, com en l'Espanya de mitjans del segle XX...

L'emancipació femenina és la clau, la pedra angular per al progrés de l'Àfrica: per a l'educació de les dones, perquè les dones podrien decidir si tenen menys fills. Encara que això també té una contrapartida: l'emancipació de les africanes les pot portar també a voler participar del mercat de treball, i això causarà encara més desocupació.

Però es parla molt de les noves indústries tecnològiques, dels sectors amb valor afegit...

Cal pensar que un terç dels africans passen gana tot el temps. En molts països africans no hi ha tan sols indústria secundària, així que és molt difícil creure que el món digital donarà feina a tanta gent. És un sector molt petit encara.

I la tan esbombada influència xinesa? S'està produint el mateix flux cap a Àsia?

Algunes persones emigren cap a allà, però no gaires. L'avantatge d'Europa és el nostre Estat del benestar. Si ets un emigrant, si busques seguretat i oportunitats per als teus fills, aquest és el teu lloc. Millor fins i tot que els Estats Units perquè hi ha més seguretat. Els europeus suposen el 7% de la població mundial i són els que fan la meitat de la despesa mundial en Estat del benestar, així que és una qüestió de sentit comú. Uns pocs emigren a la Xina perquè tenen un avantatge comparatiu perquè són pocs, però allà no hi tenen cap xarxa de seguretat.

L'accés als aliments complica encara més les coses?

Si pensem que el paisatge de l'Àfrica rural és erm ens equivoquem. El problema està en la productivitat de l'agricultura, però aquestes megalòpolis com Lagos compliquen encara més les coses, perquè gairebé no hi ha planificació urbanística, ni clavegueram, ni transports ni electri-

«Els europeus suposen el 7% de la població del planeta i fan la meitat de la despesa mundial en Estat de benestar».

citat. És com un poble colossal. Dos terços dels africans viuen en barraques, el que contribueix a més a la inseguretat. Però la urbanització és també una precondició de la modernitat.

Vostè pinta un panorama molt afí al que descriu la ultradreta...

Em temo que sí. És indiscutible que la qüestió migratòria ha estat instrumentalitzada políticament, que hi ha hagut qui se n'ha aprofitat per treure vots explotant els temors cap a l'altre, però també és cert que quan les elits europees, com la UE, es van assegurar l'any 2000 a debatre sobre la dècada següent, la immigració ni tan sols estava a sobre de la taula. Així que hi ha hagut una negligència per part de les elits que han sortit més beneficiades de la globalització. No han entès que a Europa hi ha molts perdedors de la globalització que pensen que no s'ha de permetre entrar immigrants que competiran amb ells per un lloc de treball. Si aquesta gent veu que tot en els seus barris canvia se sentiran com emigrats ells mateixos. No es pot dir que qui és contrari a les migracions, o que vol controlar-les és necessàriament racista, i això és l'altre problema: sí, els racistes i xenòfobs intenten explotar la por a l'altre, però tampoc no ajuda pintar com a racista, a qui vol una emigració més ben vehiculada, perquè no ho és.

Però aquests migrants finalment es converteixen en contribuents... penso en l'exemple que vostè ha posat dels turcs a Alemanya.

En general, quan els emigrants vénen a Europa a viure com europeus, eventualment, encara que Europa canviï i redefinim el concepte de què és ser europeu això no és problemàtic, ja que la identitat és una cosa fluida i no tallada en pedra. Però si les persones que vénen només intenten guanyar diners a l'europea, però viure com ho feien a casa seva llavors es creen aquestes comunitats en la diàspora, aquests enclavaments, i això sí que causa dificultats perquè Europa canvia sense que la gent que hi viu vulguin ser europeus, i això és un problema per a la resta d'europeus. La pregunta clau és com n'està de preparat cada emigrant en concret per a l'estil de vida europeu, i això implica coses com l'actitud cap a les dones.

I què pot fer Europa en aquest sentit?

No es pot fer aquesta feina si no hi ha implicació entre les dues parts, i això és molt difícil quan hi arriba tanta gent. Però en qualsevol cas no cal caure en el que han dit de vegades alguns polítics, que hem d'adaptar-nos a la cultura dels que arriben. No, ambdues parts s'han d'adaptar. Hem d'acceptar tot allò de nou que representen els immigrants, però ells han d'acceptar igualment tot el que implica Europa.

Què en saben els emigrants de la realitat europea que trobaran aquí?

No en saben gaire. Però tampoc en saben gran cosa quan migren del poble a la ciutat. No és només una qüestió de millorar

la seva vida. Es tracta també de l'aventura, de la modernitat. Així que encara que la vida a Europa estigui malament segueix sent més interessant que quedar-se a casa sense oportunitats. Encara que se'ls expliqui que hi ha atur o que l'economia va malament, la desigualtat és tan gran que ser pobre a Espanya segueix sent deu vegades millor que ser pobre a Gàmbia.

Tota aquesta gent que viu en barraques en una ciutat africana, amb telèfons mòbils, també els diu als seus cosins rurals que la vida no és fàcil, però això no els dissuadeix d'anar-se'n. La veritat és que la majoria d'emigrants arriben de països com el Senegal, Ghana o Sud-àfrica, que són els que comparativament viuen millor a l'Àfrica i en els que posem més esperances. Però aquestes persones tenen trenta o quaranta anys de vida per davant i saben que els seus països no aconseguiran tenir un nivell de vida comparable al d'Europa en mig segle, així que en certa mesura donen per perdut el seu país.

I si les classes mitjanes africanes emigren a Europa, vol dir que aquest progrés s'acaba o s'alenteix?

Això és molt important. Pensem que, en acollir-los, els fem un favor, i que a través de les remeses que envien a l'Àfrica contribueixen al desenvolupament, però són diners només per a la subsistència. Es necessita una classe mitjana que produeixi i que creï democràcia. Si en el dia a dia lluites per la supervivència ja tens prou feina i no et dediques a la política. De fet, l'ajut és contraproduent. La classe mitjana africana és aquella que guanya entre dos i vint dòlars al dia, una quantitat que superen tots els països de la UE, però que a l'Àfrica assoleixen tan sols 150 milions d'entre els 1.216 milions d'habitants del continent. Pensem que l'emigració és heroic, però en certa mesura és derrotista, perquè no espera que el seu país arribi mai a ser viable. No vull dir amb això que no tinguin raó venint: si jo mateix fos africà, el que trobaria més raonable per a mi i per al futur dels meus fills també seria emigrar. I emigraria. ●

POLÍTICA

Les eleccions generals ratifiquen la moció de censura de fa un any

La legislatura durarà el que convingui als plans de Junqueras i al disseny estratègic de Sánchez

Joan Rodríguez Teruel

Si en el futur hem de recordar dos atributs de les eleccions del 28 d'abril del 2019, aquests haurien de ser continuïtat i provisionalitat, en darrer terme la que li confereix un cert caràcter de primera volta, a l'espera del que succeirà quatre setmanes després, a les eleccions europees, municipals i autonòmiques del 26 de maig del 2019. En això, constitueixen una interessant rèplica de les eleccions generals i municipals que tingueren lloc el 1979. La continuïtat sembla poc discutible. Els resultats han confirmat les tendències que defineixen la política espanyola des que es va produir la moció de censura el juny passat: una recuperació lleu de l'esquerra, afavorida per la divisió de la dreta, i un paper renovat de les forces nacionalistes i, en particular, de l'independentisme català. I la provisionalitat rau en aquells aspectes secundaris que queden per confirmar: la correlació de força definitiva dins dels espais de la dreta espanyola i de l'independentisme a Catalunya.

Parlem primer del que no ha canviat. Des de juny del 2018, la campanya permanent del PP i Ciutadans havia esdevingut

una esmena a la totalitat contra la moció de censura i el gir polític emprès llavors pel nou executiu de Pedro Sánchez. El miratge produït per la revolta electoral a Andalusia va introduir a més un auguri il·lusionant: el miracle que la divisió de les dretes fen facilitaria la majoria. La culminació d'aquesta campanya va ser el veto personal a Sánchez amb el qual Ciutadans va iniciar la seva recta final cap a les eleccions. D'aquest veto potser no importava tant l'argument com el missatge: un partit de centredreta renunciava a pactar amb el centre esquerra per així preservar uns suports incerts de la dreta més radical. I és clar, n'esperaven la comprensió i el suport dels seus votants moderats.

El resultat no podia ser més incontestable: l'esmena ha estat rebutjada rotundament per la majoria de l'electorat, després d'una participació indiscutible, la cinquena més alta des del retorn de la democràcia. Aquesta majoria ha ratificat l'agenda del govern Sánchez, amb molts matisos però amb suports inequívocs: el PSOE sol sumarà els mateixos escons que PP i Ciutadans i serà l'únic partit que pot